

Kõrgkooli õppetöö ümberkorralduse põhieesmäärke on panna üliõpilane iseseisvalt tööle. See on võimalik vaid juhul, kui neil on kasutada piisavalt head õppekirjandust. Seda aga paraku napib, sest olemasolevad õpikud ja kõrgkoolide väljaantud õppevahendid enamasti ei sobi ise õppimiseks või pole eestikeelsed.

Viimane asjaolu polegi nii tüpiline, sest tulevane spetsialist peab erialase terminoloogia omandama kõigepealt emakeeles. Seepärast peab nooremate kursuste õppekirjandus olema emakeelne.

Kõik see sunnib kõrgkoolide õppejõude kirjutama järjest uusi õppevahendeid, mis on mõeldud just iseseisvaks tööks. Üht-teist on tehtud ka ülikooli füüsikaosakonnas. Mida veel vaja teha, seda arutati hiljuti füüsikaosakonna õppejõudude metoodikaseminaril. Lisaks erialastele küsimustele koorus arutelust probleem, mis puudutavad õppekirjanduse väljaandmist kõrgkooli kirjastuse kaudu.

Järgnevat ei tohi võtta kui kriitikat TRÜ kirjastuse pih-ta, sest koosolijate üksmeelne seisukoht oli: nii töökas, abivalmis ja teotahtelist kollek-tiivi ülikoolis võib-olla rohkem polegi. Probleemid, millega õpperaamatu autor ja vastutav toimetaja kokku puutuvad, ei ole kuidagi seotud TRÜ kirjastuse tööga. Vaid on palju üldisemasid.

Vaatame lühidalt, kuidas kulgeb õppevahendi koostami-

ne ja vormistamine. Autor kogub ja süstematiseerib materjali, koostab käsikirja, kusjuures enne masinakirjutajale andmist tuleb see paar-kolm korda läbi kirjutada. Juhtub, et ka masinal löödud varianti veel parandatakse ja see tuleb teist korda ümber trükkida.

Samuti peab autor valmis-tama jooniste, skeemide, tabe-lite jms. näitmaterjali mustan-did. Nüüd tuleb tal leida keegi, kes need puhtal kujul vormistab, ja lasta siis pildis-tada (või muul viisil paljun-dada), et neid jaguks kõikides-se eksemplaridesse. Enne töö retsensentidele esitamist tuleb masinakirjatekst korrigeerida, sisse kirjutada valemid ja sümboolid.

Pärast retsenseerimist te-hakse soovitatud parandused, muudatused, täiendused. Pärast õppevahendi läbiaruta-mist kateedri koosolekul tuleb see saata teaduskonna nõu-kokku, kes peab andma (ja annabki) soovitusi trükki suunamiseks. Järgneb keele-line korrektuur. Ja siis on õp-pevahend valmis trükkimiseks masinakirjas spetsiaalsele kindlaformaadilisele rotaprin-dipaberile ja paljundamiseks trükikojas. Et väljaandmist kiirendada, on autoril soovita-tav ka selle viimase, äärmist täpsust nõudva masinakirjatöö tarvis leida oma inimene, sest kirjastuse masinakirjutajail on tööd niigi üle pea.

Vaatame nüüd tagasi, kes mida tegi. Käsikirja ja jooniste

Oma kulu ja kirjadega

mustandite koostamine on au-tori asi ning kuulub õppejõu metoodilise töö hulka. Ülejään-u tuleb korraldada toimetaja-l. Aga kuidas? Kust leida masinakirjutajaid, joonestajaid, kunstnikke, fotograafe? Selliseid ametimehi ei ole ka-teedrites ette nähtud. On hea, kui kateedri laborandid-inse-nerid oskavad aidata. Kui ei, peab autor või toimetaja leid-ma muid võimalusi.

Tavaliselt teeb masinakirju-tajatöö õppevahendi kirjutami-sel kateedri sekretär, keda ametlikult samuti pole ette nähtud. Sekretäri tööd teeb keegi abi-õppepersonalist, kuid kui palju võib lisaks kateedri asjaajamisele ja kirjatööle nõuda inimeselt 100-130 rubla eest kuus?

Siiahi oli võimalik lasta neid töid teha lepingulistena: ka-teedril õnnestus lepingu korras tööle võtta mõni inimene, kes vormistas nii lepinguliste töö-de aruandeid kui õppevahen-deid. Kuid seoses lepingutööde

mahu ja palgafondi piiramise-ga on needki võimalused ära-lõigatud. Seda enam, et ka see variant oli seadusevastane, sest lepingulised töötajad pea-vad tegema oma, mitte õppe-metoodilist tööd. Praegu saab autor lasta õppevahendi vormistada ainult oma tasku arvel.

Kui suure vaeva ja töö tü-lemusena ilmub lõpuks õppe-vahend, saab üliõpilase selle kätte hinnaga ca 5 kopikat autoripoo-gna (22 lk.) eest. Au-torile jääb moraalne rahuldus, vastutavale toimetajale loo-tus, et niipea ei tule tal sellise asja-ga enam tegelda.

Odav hind on tudengile soodne, kuid see ei tule ka-suks õppevahendi autoriteedile. Mis peaaegu ilma saadud, seda võib kaotada ja lõhkuda. Hüljatud õppevahendeid võib leida nii ühiselamuist suveva-heajal, laboritest ja auditoori-umidest õpiajal ning laualae-gastest pärast sessiooni. Tihti on nad lihtsalt ära lõhutatud.

Õppevahendi väärtustami-seks ja tehtud töö kompensee-rimiseks tuleks talle määrata vastav hind. Kallimat vahendit hoitakse hoolikamalt, ja mis peatähtis — muretsetakse en-dale ainult vajalik. See või-maldaks vähendada tiraaže ja paberit kokku hoida.

Õppevahendite hinna oluli-ne tõstmine võimaldaks kõrg-koolide kirjastustel üle minna isemajandamisele. Siis saaks kirjastus sõlmida autoriga le-pingu, kus on ette nähtud, kes teeb masinakirjatööd, joonised

jne., kes tasub ja kui palju. Autor võiks ka saada honorari, seda enam, et keskarhidorasüsteemis pidi see nii olema.

Hinnangud näitavad, et isemajandamine tuleb kõne alla siis, kui õppevahendi hindu tõsta 10—20 korda, s.t. autori-poo-gna eest tuleks maksta selle tegelik kulu — 50 kopikat kuni rubla.

Kui olemasolevad eeskirjad ei luba hindu tõsta, peaks leidma teisi võimalusi. Tasus-tatava töö korral võib pealegi juhtuda, et mõne grafooma-nist õppejõu toodangut ei oste-ta ja kirjastus hakkab töötama kahjumiga.

Miks mitte võimaldada kir-jastamist oma kulu ja kirjade-ga? Sel juhul aitaks autor kanda kirjastamiskulud ja saaks hiljem tiraaži läbimü-gist laekunud rahast selle summa koos honorariga taga-si. Niisugune meeleolu sunniks ka autoreid tõsisemalt läbi mõtlema, mida ja millises ma-hus kirjutada. Omal kulul kirjastamise võiks enda hoo-leks võtta ka mõni kooperatiiv.

Samuti peaks lihtsustama õppevahendi trükkisustamist. Milleks peab seda tegema teaduskonna nõukogu, kus heal juhul on 1-2 vastava ala spet-sialisti ja sisulist arutelu ei toimu? Kui kateedril on min-gi õppeaine õpetamine usalda-tud, tuleb usaldada ka tema otsust õppevahendi vajalik-kuse kohta.

HENN VOOLAI
TRÜ üldfüüsika kateedri
juhataja